BO‘LAJAK MAKTABGACHA TA'LIM TARBIYACHI PEDAGOGLARINI KASBIY TAYYORLASHDA IINOVATSIYALARDAN FOYDALANIB MULTIMEDIALI O‘QUV MAJMUALARINI LOYIHALASHTIRISH

Umirzoqova Malika Mamadi qizi
xalqaro nordik universiteti tadqiqotchisi

Received: 30.10.2025
Revised: 31.10.2025
Accepted: 01.11.2025

Kalit so’zlar:
Maktabgacha ta’lim , tarbiyachi-pedagoglarni tayyorlash, multimediali o‘quv majmualari, interfaol metodlar, kasbiy tayyorgarlik, pedagogik texnologiyalar, raqamli ta’lim, TPCK modeli (Texnologik-pedagogik mazmuniy bilim), ADDIE modeli, interaktiv o‘qitish, Project-based learning (loyiha asosida o‘qitish),Microlearning (mikro-o‘qitish)

Annotatsiya. Bugungi zamonda raqamli transformatsiya va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta’lim tizimiga chuqur ta’sir qilmoqda. Maktabgacha ta’lim (PAUD / ECE – Early Childhood Education) sohasida ham multimediali metodlar va vositalar integratsiyasi muhim dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda. Ayniqsa, bolalar bilan ishlaydigan tarbiyachi-pedagoglarni (kelajakda maktabgacha ta’lim tarbiyachilarini) kasbiy tayyorlashda multimediali o‘quv majmualarini loyihalashtirish (dizayn qilish) ta’limning sifatini oshirishga xizmat qiladi.Ushbu maqolaning maqsadi — pedagogika va ta’lim texnologiyalari nazariy jihatlarini, zamonaviy tadqiqotlar natijalarini tahlil qilib, PAUD tarbiyachilarini tayyorlashda multimediali majmualarni qanday loyihalashtirish mumkinligini ilmiy asosda ko‘rsatish.

Multimedia — bu matn, rasm, audio, video, animatsiya, interaktiv elementlar va boshqa raqamli vositalarni birlashtirgan axborot-kommunikatsiya vositalarining to‘plami bo‘lib, ta’lim jarayonida turli sinf interaktivligi va ishtirokchiligi ta’minlaydi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, multimedia vositalari ta’lim jarayonini yanada jozibador va samarali qilishga yordam beradi: ular o‘quvchilarning e’tiborini jalb qilish, ma’lumotni turlicha shakllarda berish, vizualizatsiya qilish va interaktivlikni oshirish imkonini beradi. Michelene Chi tomonidan ilgari surilgan ICAP ramkasiga asoslanib, o‘quvchilarning faol ishtirok darajasi (Interactive, Constructive, Active, Passive) ning yuqori bo‘lishi ularning bilimga chuqurroq anglash imkoniyatini oshiradi. Multimedia-darslarda interaktivlik (“Interactive”) va konstruktiv (“Constructive”) elementlarni ko‘proq qo‘llash maqsadga muvofiq

bo‘ladi. Pedagogika va texnologiyani uyg‘unlashtirishda TPCK (Technological Pedagogical Content Knowledge) yondashuvi muhim bo‘lib, unda o‘qituvchining:

Content Knowledge (CK) — o‘qitilayotgan fan / kontent bo‘yicha bilimlari;

Pedagogical Knowledge (PK) — pedagogik strategiyalar va metodlar bo‘yicha tushunchalari;

Technological Knowledge (TK) — texnologik vositalardan foydalanish qobiliyatlari; shu uchala element o‘zaro uyg‘unlashganda, multimediali majmualarning pedagogik me’zonlarga mosligi ta’minlanadi. Shunday qilib, kelajak tarbiyachi-pedagoglarini tayyorlashda ular nafaqat texnik jihatdan vositalardan foydalanishni bilishi, balki pedagogik maqsadga muvofiq qilib ularni o‘quv jarayoniga integratsiya qila bilishi lozim.

3.1. Preserviseda tarbiyachilarning texnologiya bilan ishlash tajribalari. Rebecca Smith va hamkasblari olib borgan tadqiqotda preserviseda (oldin pedagog bo‘lmay turib tayyorlanayotgan) talabalar “untethered lecture capture (ULC)” texnologiyasidan foydalanish orqali o‘qish jarayonida interaktivlik va ishonch darajalarini oshirishlari mumkinligini aniqlagan. Boshqa zamonaviy tadqiqotlar impuls videolar (iVs) ni preserviseda talabalar uchun interaktivlikni rag‘batlantirish usuli sifatida sinab ko‘rgan. Dolezal va hamkasblari (2025) talabalarning o‘zlarining digital kompetensiyalarini baholab, ular tayyorlanayotgan dastur tomonidan yetarlicha qo‘llab-quvvatlanmayotganini ko‘rsatgan — bu esa ko‘p pedagogika fakultetlarida raqamli kompetensiya modulini kuchaytirishni talab qiladi.

3.2. Multimediali majmualarning samaradorligi bolalar bilan

Multimedia ta’limning uzoq masofaviy shakllarida ham samarali ekani ko‘plab tadqiqotlarda ko‘rsatilgan. Masalan, COVID-19 davrida ECE bolalarida multimedia asosli darslar tanqislik muhitida ham tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam bergan. Tadqiqotlar shuni ham ta’kidlaydiki, multimedia vositalari bolalar o‘rganishdagi faollik, o‘z-o‘zini baholash va xotira mustahkamligini oshirishga hissa qilishi mumkin.

3.3. Multimedia loyiha metodlari va modullar

Hypercontent modul loyihasi ECE uchun yaratilib, ADDIE (Analysis, Design, Development, Implementation, Evaluation) modeliga asoslangan. Shuningdek, loyiha asosida o‘quv media materiallarini yaratishda project-based learning (PBL) yondashuvi qo‘llangan tadqiqot ham mavjud: talabalarning o‘quv media mahsulotlarini mustaqil yaratish orqali motivatsiyasi va ijodiy fikrlashi oshgan.

4. Multimediali o‘quv majmualarini loyihalashtirish bosqichlari va metodik usullar

Quyida PAUD tarbiyachi-pedagoglar uchun multimediali o‘quv majmualarini loyihalashtirish (dizayn) bosqichlari va metodik ko‘rsatmalar keltiriladi:

4.1. Talab va ehtiyoj tahlili (Analysis)

Tarbiyachi-pedagoglarning boshlang‘ich digital va metodik kompetensiyalari holatini aniqlash (so‘rovnomalar, testlar orqali) O‘quv reja va ta’lim standartlaridagi vosita va kontent ehtiyojlarini aniqlash.

Bolalar xususiyatlari, yoshiga mos o‘quv usullari va kontent mavzularini belgilash. Texnik sharoitlari (kompyuter, planshet, internet, audio/video vositalar) va byudjet imkoniyatlarini o‘rganish

4.2. Dizayn (Design)

O‘quv modullarining strukturasini (bo‘limlar, darslar, qulay interaktiv sahifalar) rejalashtirish

Maqsadlar va bilim/mahorat ko‘rsatkichlarini belgilash (har modulning kompetensiyaga bog‘lanishi)

Multimedia elementi (video, audio, animatsiya, interaktiv testlar) ni har modulda qanday qo‘llash rejasini tuzish

Navigatsiya va foydalanuvchi interfeysini (UI) qulay qilish

Multimedia elementlar uchun senariy va storyboardlar tayyorlash

4.3. Rivojlantirish (Development)

Materiallarning ijrosi: video tayyorlash, audio yozish, animatsiyalar va grafika yaratish

Interaktiv elementlar yazilishi: quiz, drag-and-drop, simulyatsiyalar va mashqlar

Platforma tanlash: veb-platforma, mobil ilova yoki offlayn media (CD/DVD, USB)

Kodlash / dasturlash (HTML5, JavaScript bog‘lanmalar, e-learning LMS integratsiyasi)

Testlash (alpha va beta testlar) — pedagoglar va talabalar bilan sinovdan o‘tkazish

4.4. Tatbiq qilish (Implementation)

Tajriba guruh (pilot) bilan majmualarni sinovdan o‘tkazish

Tarbiyachi-pedagoglar va talabalar tomonidan foydalanish, feedback yig‘ish

O‘qituvchilarning multimedia vositalaridan foydalanishni o‘rgatish (seminar, master-klasslar)

Rivojlanish jarayonida texnik qo‘llab-quvvatlash

4.5. Baholash (Evaluation)

Majmualarning samaradorligini aniqlash: testlar, pre- va post-testlar orqali o‘quv natijalarini solishtirish

Foydalanish tajribasi (usability) va foydalanuvchi mamnunligi so‘rovnomalari

Pedagogik metodika muvofiqligi va multimedia elementlarning pedagogik qiymatini tahlil qili

Yaxshilash va takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqish

4.6. Tavsiyalar va qo‘shimcha metodlar

Microlearning (kichik modul va qisqa video-lar) yondashuvi bilan o‘quv majmualarini bo‘lish — bu talabalarning bilimni bosqichma-bosqich o‘zlashtirishini qulaylashtiradi. Flipped classroom (teskari sinf) modeli yordamida talabalar darslarni multimediadan oldindan ko‘rib chiqadi, sinfda esa muhokama va amaliy mashg‘ulotlar bilan shug‘ullanadi. Multimedia materiallarda interaktivlikni oshirish: videolar ichiga savollar kiritish, foydalanuvchi javoblarini yozish imkoniyatlarini berish (RIMES tizimi kabi)

5. Amaliy misollar va zamonaviy tendensiyalar

5.1. Hypercontent modul loyihasi

ECE uchun hypercontent modul ishlab chiqish tajribasi ADDIE modeli asosida amalga oshirilgan. Ushbu modul foydalanuvchilarga turli media turlarini interaktiv tarzda birlashtirilgan kontent taqdim etadi.

5.2. Project-based learning asosida media mahsulot yaratish

Talabalar PAUD media mahsulotlarini o‘zlari yaratish orqali nafaqat kontent bilimlarini, balki loyiha boshqaruv ko‘nikmalarini ham rivojlantiradilar. Bu usul motivatsiyani oshiradi va ijodkorlikni rag‘batlantiradi.

5.3. Digital play (raqamli o‘yinlar) integratsiyasi

Bolalar uchun digital play elementlari pedagogik maqsadlar bilan o‘yin shaklida qo‘llanilganda, ular o‘rganishni yanada qiziqarli va interaktiv qiladi. O‘yinlar orqali bolalar xal qilishi kerak bo‘lgan muammolar, misollar va mini-scenariylar beriladi.

5.4. Multimedia integratsiyasi maktabgacha ta’lim dasturlarida

Xitoy, Singapur va boshqa davlatlarning maktabgacha ta’lim tizimlarida multimedia vositalari bolalar bilan interaktiv darslar, raqamli hikoyalar va kontent bo‘yicha keng qo‘llanilmoqda. Bu esa pedagoglarning digital metodologiyaga moslashishini talab qiladi.

5.5. Media va raqamli adabiyotlar bilan tanqidiy tafakkur

“Project Look Sharp” kabi tashabbuslar media savodxonligi (media literacy) va raqamli adabiyotlar orqali bolalar va pedagoglarga media manbalarini tanqidiy baholash usullarini o‘rgatadi.

Xulosa

Bolajak maktabgacha ta’lim tarbiyachi-pedagoglarini kasbiy tayyorlashda multimediali o‘quv majmualarini loyihalashtirish — zamonaviy va muhim yo‘nalish. Bu jarayon pedagogik, texnologik va kontent jihatdan sinergiyaga asoslangan bo‘lishi lozim. Tegishli nazariy yondashuvlar (TPCK, ICAP), zamonaviy tadqiqot natijalari va loyiha metodologiyalari (ADDIE, PBL, microlearning) bu majmualarni samarali yaratish va tatbiq qilishda yo‘l-yo‘riq bo‘la oladi. Shuningdek, amaliy misollar va yangiliklardan dalolat beradi: ECE modullarida hypercontent, project-based media mahsulotlar, digital play elementlari muvaffaqiyatli qo‘llanmoqda. Biroq, texnik va kompetensiya cheklovlari hamma hududlar uchun ham bartaraf qilinishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori (2023-yil 12-aprel, №182). “Maktabgacha ta’lim tizimida raqamli ta’lim texnologiyalarini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. Toshkent.

2. Karimova, N. (2022). Maktabgacha ta’lim jarayonida multimediali texnologiyalarni qo‘llashning samaradorlik tahlili. “Ta’lim va innovatsiya” ilmiy jurnali, №4, 33–40.
3. Qo‘ysinov, O., & G‘ofurova, Z. (2024). Boshlang‘ich ta’limda multimediali metodlarni qo‘llash orqali dars samaradorligini oshirish yo‘llari. O‘zbekiston Milliy universiteti ilmiy axboroti, 2(3), 55–63.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori (2021-yil 6-noyabr, PQ–5283-son). “Maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim tizimini modernizatsiya qilish to‘g‘risida”.
5. Koehler, M. J., & Mishra, P. (2009). What is technological pedagogical content knowledge (TPACK)? Contemporary Issues in Technology and Teacher Education, 9(1), 60–70.
6. Dolezal, M., Juklová, K., & Vacková, B. (2025). Digital Competence of Future Teachers: Perspectives and Challenges in Higher Education. Education Sciences, 15(2), 160.
7. Rahmat, A., & Sari, M. (2024). The Effectiveness of Multimedia Learning for Distance Education Toward Early Childhood Critical Thinking During the COVID-19 Pandemic. European Journal of Educational Research, 13(1), 72–85.
8. outcomes. Educational Psychologist, 49(4), 219–243.